

Interview

Johan Taeldeman: de taalbloemen moeten allemaal kunnen bloeien

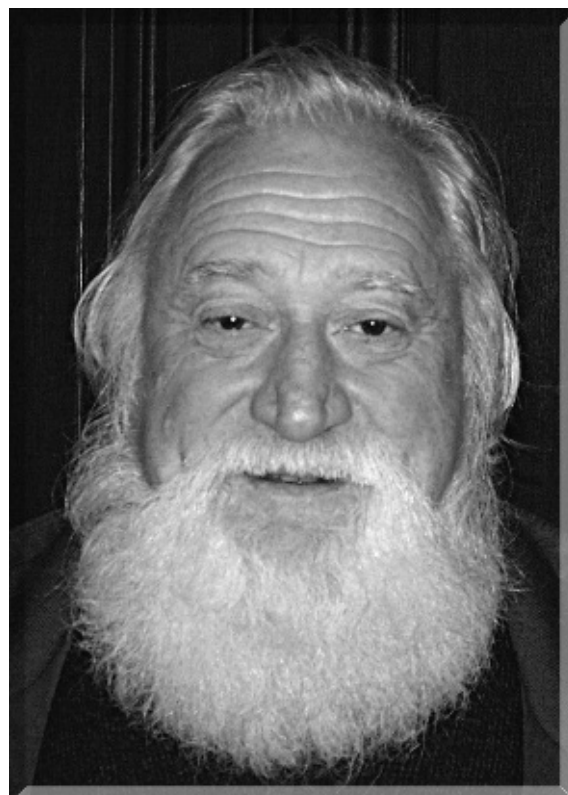
FILIP DEVOS

Druk heeft hij het nog altijd, ook een jaar na zijn pensionering. Johan Taeldeman, emeritus hoogleraar Nederlandse taalkunde in Gent, heeft pas een boekje uitgebracht over het Oost-Vlaams, bereidt drie artikelen voor en begeleidt nog een resem doctorandi. Een gesprek met een van de markantste Neerlandici van de voorbije jaren.

‘Welk Nederlands voor Vlamingen?’, dat in 1992 verscheen in Nederlands van nu, is in zekere zin een trendsettend artikel. Daarin heeft u het over het echte taalverdriet van de Vlaming, dat u niet op het terrein van de taalzuivering, maar op dat van de taalonzekerheid situeert.

Dat artikel veroorzaakte inderdaad nogal wat deining. Ik zei daarin dat we ons niet meer dood moesten ergeren aan elk gallicisme omdat het een gallicisme is. Neem nu: *op punt stellen*. Ik vond en vind dat perfect kunnen. Daar zijn toen nogal wat boze reacties op gekomen: ‘als een prof Nederlands dat al zegt, dan mogen de mensen zeggen wat ze willen’.

Ik heb een enorme verandering van de taalbewaking in Vlaanderen gezien. In de harde ABN-tijd wou men zoveel mogelijk de taal van het noorden volgen, en als ons taalgebruik afweek - in het noorden kennen ze bijvoorbeeld geen gallicismen - dan werd daar jacht op gemaakt. Taalzorg was toen synoniem van taal-snoei, en er was al zo’n taalarmoede in Vlaanderen, op

het vlak van de standaardtaal en natuurlijk niet op het vlak van de dialecten. Alles wat dus niet in het noorden voorkwam, werd als fout beschouwd.

Later is er meer tolerantie gekomen ten opzichte van algemeen Vlaamse woorden. Eigenlijk weten Vlamingen zelf maar al te goed wat wel en niet kan. *Nonkel* zullen ze niet in formele contexten gebruiken, het kan wel in informeel taalgebruik. *Bassen* voor *blaffen*, dat gaat dan weer niet, en de mensen voelen dat zeker aan. Varianten mag je niet verbieden. Je moet de mensen leren varianten in hun juiste context te gebruiken. De taalbloemen moeten allemaal kunnen bloeien, maar in hun juiste context.

Mogen we stellen dat u een voorloper bent van de “gematigde Neerlandicus”?

Ik ben in veel dingen een pragmaticus. Je zag met je ogen toe dat zelfs mensen die vier jaar Nederlands hadden gestudeerd op universitair niveau taalonzekerder werden. Was dat dan het resultaat van ons onderwijs? Aan de basis waren er twee dingen fout. Ten eerste: een verkeerde opvatting over wat correct Nederlands is, want dat is een rekbare term. Daar is een zekere openheid in gekomen, en ik heb daar als een van de eersten voor gepleit. Ten tweede, dat correctheidssyndroom leidde ook tot een accentenjacht, en ook dat is sterk verminderd. Bij heel wat goede taalgebruikers hoor je duidelijk uit welke streek ze komen. Die accentloze gedachte is gelukkig weg. Daar zit een stuk taal filosofie achter: variatie werd vroeger scheef bekeken, terwijl tegenwoordig iedere linguïst weet dat variatie wijst op rijkdom, op vitaliteit. Hoe levendiger een taal, hoe meer variëteit ze kweekt. Vroeger onderdrukte men die heel systematisch. Wat wil je dan? Op den duur gingen Vlamingen een soort robotnederlands spreken.

Maar kan alles dan zomaar?

Nee, men moet niet gaan overdrijven natuurlijk. Ik vind bijvoorbeeld dat de VRT de plicht heeft om in het gemiddelde programma de moedertaal op een behoorlijke manier te laten behandelen, zeker door professionals en niet door gewone mensen in hun natuurlijke milieu. Als je nu luistert naar het

De VRT lijkt wel een reservaat van mensen met een spraakgebrek.

gemiddelde taalgebruik van de professionele medewerkers bij de VRT, dan hoor je ten eerste een heel arsenaal van spraakgebreken: mensen die geen *-r* hebben bijvoorbeeld. En lispelen lijkt wel een nationale sport geworden, vooral bij vrouwen. Kortom, de VRT lijkt stilaan wel een reservaat van mensen met een spraakgebrek. Dat vind ik erg. En dan heb je nog de mensen die soms schaamteloos een veel te zwaar lokaal accent aanhouden. We zijn weliswaar ver van de tijd van Van Haeringen (‘Beschaafd Nederlands spreekt hij, aan wie men niet horen kan, uit welk gewest hij afkomstig is’; FD). Je mag en moet wel een

zekere talige nestgeur hebben, anders klop je de spontaniteit weg, maar nu is het hek van de dam. Er heerst een enorme laksheid.

Dat begint bij entertainmentprogramma’s, en stijgt op - of beter: daalt af – naar de serieuzere programma’s. Maar wat wil je in een land waar de minister van cultuur het slechtste voorbeeld geeft dat hij maar geven kan.

Dat brengt ons op de veelbesproken ‘tussentaal’. Ziet u die als een fase, als iets dus van voorbijgaande aard?

Die tussenfasetheorie vind ik een kunstmatig iets. Wat zien we? Men is tolerant tegenover de tussentaal, en ik kan die taal perfect hebben als zeer informele spreektaal, maar ze mag niet buiten haar normale gebruiksdomeinen treden. Dat zie je tegenwoordig: de tussentaal is overal inzetbaar geworden. Maar ik geloof niet erg in die tussenfasevisie, want de mensen blijven erin hangen en worden taallui. Als het een van de vele variëteiten is die je beheerst op een continuüm, geen probleem, maar het treedt buiten zijn oevers. Dat heeft kwalijke gevolgen. Met de alomtegenwoordigheid van de tussentaal worden we echte monolingualen. Dat alles heeft niet alleen gevolgen voor een goede kennis van het Nederlands, maar het is ook een drempel om vreemde talen te leren. Vroeger werd de Vlaming gezegd slecht Nederlands te spreken, maar tegelijk werd hij overal geroemd om zijn vreemdetalenkennis. Maar dat kwam onder meer juist door die vroege tweetaligheid: thuis spraken kinderen dialect en op school Nederlands. Nu wordt dat aan kinderen ontzegd, want overal krijgen ze dezelfde tussentaal voorgeschoteld.

Met de grammaticakennis van leerlingen en studenten is het tegenwoordig heel slecht gesteld. Ziet u daar een evolutie in?

Je moet in de eerste plaats onderscheid maken tussen idiote spellingfouten – want er zijn nu eenmaal idiote spellingregels – die op zich niet erg zijn, en serieuze taalfouten. *Dt*-fouten bijvoorbeeld vind ik zwaar, want dat is allemaal mooi beregelbaar én beregeld. En daar komt de zinsontleding op de proppen. *Kom je,*

maar *Komt je vader*, want daar heb je een bezittelijk voornaamwoord.

En zo vinden we veel fouten door een gebrek aan zinsontleding. Het grammaticaonderwijs laat op dat vlak enorm te wensen over: op een basis die niet deugt, kun je geen huis bouwen. Het vak Nederlands besteedt te weinig tijd aan degelijke taalkundige, grammaticale opleiding. Dat is natuurlijk veel saaiër, en de kinderen trekken hun neus op, maar ja, dat is zoals bij eten: af en toe moet een kleine ook eens iets eten wat hij niet lust, maar wat goed is voor zijn gezondheid.

Communicatieve competentie, assertiviteit en zo, allemaal goed – en we kunnen ons nu mondiger uitdrukken – maar dat mag de talige inaccuraatheid niet verdoezelen. ‘Als we ons maar vlotjes uitdrukken’ heet het dan, en de vorm doet er niet toe. Men verwacht een hoge tolerantie tegenover variatie met een doe-maar-aan-mentaliteit. De eindtermen zijn in die zin gewoon misdadig. Van de objectief meetbare achteruitgang van de grammaticakennis, daar ligt men niet wakker van, wel van spelling of van de invloed van het Engels.

In 1990 maakte u deel uit van de spellingcommissie Geerts. Achteraf zei u dat ze u zelfs met een hijskraan nooit meer in een spellingcommissie zouden krijgen. Een zware kater?

We zijn afgedankt omdat onze voorstellen te ver gingen, maar alles wat na 1994-1995 kwam was half en halfslachtig werk. Neem nu de tussenletters. Ik pleitte ervoor de *-e* te maximaliseren, eventueel met een paar restrictieregels. Een spelling is immers beter naarmate ze de uitspraak volgt. Nu is de spellinghervorming de taal aan het beïnvloeden. Zo hoor je mensen spreken van *pannenkoek* of *ruggengraat*. Bovendien: in woorden als *gemeente* of *wedde* is de taal aan het veranderen: je ziet een evolutie van *-en* als meervoud naar *-s*.

Taal verandert op dat vlak. Maar de dag dat *gemeentes* volop ingeburgerd is, zullen samenstellingen met *gemeente* de *-n* verliezen. Dat is dus een slechte regeling, want ze heeft betrekking op een aspect dat in volle beweging is.

Kijk, met de spelling kun je maar twee dingen doen: ofwel consistentere regels maken als dat kan, ofwel de spelling met rust laten. Het spellingbeeld van de Engelsen gebruikt de uitspraak van de 15de eeuw. Het voordeel daar is dat iedereen, tot zijn dood, met dezelfde spelling geconfronteerd wordt. Onze oudere mensen zijn met drie spellingen geconfronteerd. Velen haken nu echt af, en dát zal pas een spellingchaos veroorzaken.

Met de recente wijziging is het van de regen in de drop. Ik weiger het nieuwe *Groene boekje* te kopen. Hebben hier professioneel geschoolde mensen tien jaar aan gewerkt? Ik zou me schamen hoor. Dit gevoel maakt niemand beter, behalve zij die het geld opstrijken.

Wat ziet u als de belangrijkste evoluties in de taalkunde zelf? U was een van de eersten die de generatieve fonologie in de Nederlanden introduceerden.

De Chomskyaanse taalkunde vind ik inderdaad de grootste verandering in de taaltheorie. En daarnaast is er het openbloeien van de sociolinguïstiek. Dat heeft de ogen geopend voor echte taalvariatie. Het openspatten van de variatielinguïstiek is toch wel een belangrijke gebeurtenis.

Het leuke nu is dat er zoveel benaderingswijzen van taal zijn. Neem nu de taaltypologie: dat is werkelijk fascinant. De taalkunde heeft zich de voorbije dertig, veertig jaar enorm verbreed. Dat vind ik zeer positief; al die verschillende benaderingswijzen. De taalkunde is nooit boeiender geweest dan nu.